

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 9 грудня 2021 р. № 1619-р

КОНЦЕПЦІЯ

Державної цільової соціальної програми розвитку професійної
(професійно-технічної) освіти на 2022—2027 роки

Визначення проблеми, на розв'язання
якої спрямована Програма

Державна цільова соціальна програма розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022—2027 роки (далі — Програма) спрямована на модернізацію системи професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до сучасних і перспективних потреб ринку праці, міжнародних стандартів і практик для забезпечення реалізації права громадян на якісну та доступну професійну (професійно-технічну) освіту, створення умов для формування і розвитку актуальних професійних компетентностей особи, що необхідні для її успішної професійної діяльності та самореалізації.

Україна має позитивний досвід вирішення актуальних питань щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти. З 2016 року за рахунок коштів державного бюджету (350 млн. гривень) на базі діючих закладів професійної (професійно-технічної) освіти утворено 184 навчально-практичні центри галузевого спрямування.

Водночас залишається низка актуальних проблем, які потребують розв'язання:

застаріла матеріально-технічна база закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

неефективне багаторівневе управління професійною (професійно-технічною) освітою;

невідповідність освітніх програм, рівня якості підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти вимогам роботодавців та потребам особистості;

відсутність запроваджених на постійній основі аналізу та моніторингу потреб ринку праці, зокрема на місцевому рівні;

низька активність бізнесу та закладів професійної (професійно-технічної) освіти в процесі реалізації програм і проектів державно-приватного партнерства;

низький рівень престижності професійної (професійно-технічної) освіти в Україні;

низький рівень забезпечення доступності до здобуття професійної (професійно-технічної) освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю;

низький рівень оплати праці та плінність кадрів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

неадаптованість освітніх програм і строків навчання до потреб здобувачів освіти з урахуванням реалізації права на освіту впродовж життя;

недостатня кількість суб'єктів для підтвердження результатів навчання, отриманих шляхом неформальної та інформальної освіти з більшості професій.

Усупереч зростанню потреб ринку праці у кваліфікованих кадрах відповідно до Середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці на 2020—2024 роки спостерігається суттєве зменшення обсягів регіонального замовлення в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Обсяг підготовки кваліфікованих робітників за кошти місцевих бюджетів протягом 2016—2019 років знизився на 16 відсотків.

Одним із шляхів забезпечення ефективної реалізації децентралізації системи управління професійною (професійно-технічною) освітою було визначено утворення регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти, однак їх ефективність стосовно впливу на прийняття управлінських рішень на місцевому (регіональному) рівні залишається вкрай низькою.

Повільно вирішується питання про передачу майна закладів професійної (професійно-технічної) освіти із державної в комунальну власність. Так, з 2016 року Урядом прийнято рішення про передачу цілісних майнових комплексів 124 державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти у спільну власність територіальних громад (20 відсотків загальної кількості, що підлягають передачі). Пасивність органів державної влади на місцевому рівні щодо прийняття цілісних майнових комплексів закладів професійної (професійно-технічної) освіти пов'язана, насамперед, із необхідністю забезпечення повного фінансування розвитку інфраструктури закладів професійної (професійно-технічної) освіти з місцевих бюджетів в умовах їх обмежених фінансових ресурсів.

За даними дослідження Світового банку “Навички для сучасної України”, майже 70 відсотків підприємств, які брали участь в опитуванні, підтвердили, що випускники закладів загальної середньої, вищої та професійної (професійно-технічної) освіти не володіють практичними навичками або сучасними знаннями, і понад 58 відсотків відзначили невідповідність сформованих навичок випускників потребам роботодавців.

Недостатньо динамічно відбувається і модернізація освітнього простору: оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти з

урахуванням стрімких техніко-технологічних змін у галузях економіки, впровадження інноваційних технологій в освітній процес, технічне переоснащення закладів професійної (професійно-технічної) освіти, створення гнучких траєкторій для опанування повних/часткових кваліфікацій, затребуваних роботодавцями компетентностей.

Крім того, негативними чинниками, що гальмують розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти, є неконкурентна заробітна плата педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, слабка їх мотивація до впровадження нових освітніх технологій, низька якість підготовки педагогічних кадрів і відсутність системної роботи з формування кадрового резерву (як на керівні посади, так і на посади викладачів, майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти).

Нерозвиненість механізмів державно-приватного партнерства та соціального діалогу у сфері професійної (професійно-технічної) освіти призводить до недостатньої зацікавленості приватних партнерів в управлінні розвитком професійної (професійно-технічної) освіти та модернізації інфраструктури закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Критичною є ситуація, що пов'язана із забезпеченням інформаційної, архітектурної та транспортної доступності до освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти для різних категорій здобувачів освіти, зокрема осіб з особливими освітніми потребами, інвалідністю. Це суттєво гальмує процес розвитку інклюзивної професійної (професійно-технічної) освіти, а отже, унеможливорює конкурентоспроможність зазначеної категорії здобувачів освіти на ринку праці.

Результати дослідження Міжнародної організації праці “Перехід молоді від навчання до стабільної роботи” підтверджують непрестижність отримання професійної (професійно-технічної) освіти для молоді (майже 62,3 відсотка респондентів не були готові переорієнтуватися з отримання вищої освіти на отримання професійної (професійно-технічної) освіти).

Зменшення чисельності учнівського контингенту закладів професійної (професійно-технічної) освіти (із 315,6 тис. осіб у 2014 році до 240,7 тис. осіб у 2020 році) відбулося внаслідок скорочення частки молоді віком 15—24 роки в загальній чисельності постійного населення (із 11,3 відсотка до 9,5 відсотка), а також у зв'язку з неефективною профорієнтаційною роботою та недостатньою популяризацією робітничих професій.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

До основних причин виникнення зазначених проблем належать:

відсутність системного підходу до вирішення питань щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти та недостатнє врахування потреб, інтересів, можливостей різних категорій здобувачів освіти (зокрема молоді з особливими освітніми потребами) залежно від професії, що отримується, статі, віку, місця проживання, стану здоров'я, відсутність децентралізованої моделі управління та фінансування системи професійної (професійно-технічної) освіти, орієнтованої на результати;

недостатній рівень фінансування професійної (професійно-технічної) освіти, незначні інвестиції в її модернізацію, відсутність актуальних деталізованих даних про стан ринку праці, що зумовлено недостатнім рівнем співпраці та міжсекторальної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, закладів професійної (професійно-технічної) освіти з бізнесом, інститутами громадянського суспільства, установами, що співпрацюють із системою професійної (професійно-технічної) освіти;

невідповідність компетентностей випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти сучасним вимогам до суспільного життя та ринку праці, повільні темпи впровадження інновацій у професійній (професійно-технічній) освіті, низький рівень забезпечення закладів професійної (професійно-технічної) освіти сучасними засобами навчання (підручники, навчальні посібники, симулятори, тренажери тощо), застарілість і неефективність програм із підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а також відсутність механізмів їх мотивації до інноваційної педагогічної діяльності та низький розмір заробітної плати;

невідповідність рівня володіння керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти інструментами стратегічного управління, проектного менеджменту, маркетингу, кластерного підходу сучасним вимогам;

відсутність можливостей для обміну професійним досвідом на міжнародному рівні;

низький розмір стипендіального забезпечення здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти;

недосконалість системи професійної орієнтації та професійного консультування учнівської молоді та дорослих, у тому числі осіб з інвалідністю, недостатнє врахування та забезпечення інклюзивного підходу під час організації освітнього процесу в закладах професійної

(професійно-технічної) освіти, що знижує престижність здобуття професійної (професійно-технічної) освіти;

інертність щодо зміни ставлення до професійної (професійно-технічної) освіти як до другорядної ланки освіти, недостатнє розуміння її ролі як чинника економічного розвитку держави.

Мета Програми

Метою Програми є створення умов для якісної підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до пріоритетів державної освітньої політики, що орієнтована на розвиток і самореалізацію особистості, її участь у суспільному житті та інтеграцію в нього, а також рівного доступу до професійної (професійно-технічної) освіти і забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах.

Пріоритетними завданнями Програми є:

удосконалення системи професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням міжнародних стандартів і практик, сучасних і перспективних потреб ринку праці;

запровадження удосконаленої моделі фінансування діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням реальних потреб у фінансуванні для забезпечення освітнього процесу;

оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти, розроблення та затвердження нових стандартів професійної (професійно-технічної) освіти з конкретних професій, впровадження в освітній процес інноваційних технологій навчання, забезпечення здобувачів професійної (професійно-технічної освіти) сучасними підручниками (навчальними посібниками) та їх електронними версіями;

запровадження ефективних механізмів забезпечення проходження здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти виробничого навчання, виробничої практики відповідно до вимог професійних компетентностей, професійних стандартів;

удосконалення роботи з професійної орієнтації учнівської молоді та професійного консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти;

оновлення програм із підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а також створення умов для професійного стажування, зокрема оволодіння сучасними виробничими технологіями;

здійснення науково-методичного супроводу професійної (професійно-технічної) освіти;

підвищення престижності праці педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, запровадження мотиваційних фінансових інструментів оплати їх праці із визначенням відповідних критеріїв щодо особистого внеску педагогічних працівників, рівня викладання, наповнюваності груп тощо;

запровадження ефективних інструментів збору та оброблення статистичної інформації про стан ринку праці з метою прогнозування потреб у кадрах за професіями;

сприяння реалізації міжнародних проектів у сфері професійної (професійно-технічної) освіти.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Існує два варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант передбачає часткове проведення реформ, без системного підходу до розв'язання нагальних проблем професійної (професійно-технічної) освіти. Цей варіант є малоефективним та зорієнтованим на процес, а не на результат і забезпечує відтворення старого досвіду з мінімальним впровадженням нововведень.

Другий (оптимальний) варіант передбачає реалізацію комплексного підходу до розв'язання проблем, створює умови для забезпечення відповідності пропозицій сфери професійної (професійно-технічної) освіти потребам особистості, сучасним і перспективним потребам ринку праці.

Цей варіант передбачає застосування новітніх підходів та інструментів, що запроваджуються у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, з урахуванням рекомендацій українських та міжнародних експертів і досвіду країн ЄС.

Оптимальний варіант дає змогу забезпечити:

підвищення рівня відповідальності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, бізнесу та партнерських організацій за виконання пріоритетних завдань Програми, активізувавши вертикальну і горизонтальну співпрацю, обмін досвідом між ними;

підвищення рівня компетентностей фахівців на національному та регіональному рівні, а також спроможності закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у тому числі із специфічними умовами навчання, інститутів громадянського суспільства, бізнес-компаній в організації та наданні якісних послуг у сфері професійної (професійно-технічної) освіти;

утворення і розвиток наглядових (підклучальних) рад закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

впровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівних прав, а також доступу до послуг, можливостей, інформації для різних категорій здобувачів освіти, насамперед, для осіб з інвалідністю.

Оптимальний варіант передбачає розроблення та затвердження Програми, що сприятиме застосуванню комплексного підходу до виконання ключових завдань розвитку професійної (професійно-технічної) освіти.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Проблему передбачається розв'язати шляхом:

реалізації в системі професійної (професійно-технічної) освіти нової децентралізованої моделі управління та фінансування, орієнтованої на результати;

оновлення змісту і підвищення рівня якості професійної (професійно-технічної) освіти;

розвитку партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти;

популяризації професійної (професійно-технічної) освіти;

розбудови системи професійної орієнтації з метою залучення учнівської молоді та дорослого населення до навчання в системі професійної (професійно-технічної) освіти;

підвищення мотивації викладацького складу, залучення молодих кадрів до роботи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

нормативного забезпечення процедур для підтвердження результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти;

реалізації програм міжнародної співпраці, академічної мобільності та обміну досвідом працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Координацію міжвідомчої та міжсекторальної співпраці щодо розв'язання пріоритетних завдань Програми здійснюватиме МОН.

Строк виконання Програми: 2022—2027 роки.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Виконання завдань і здійснення заходів Програми буде сприяти розвитку професійної (професійно-технічної) освіти та усуненню причин, які не дають можливості громадянам повною мірою реалізувати

конституційне право на якісну та доступну професійну (професійно-технічну) освіту, а державі — поступальний економічний розвиток.

Виконання Програми дасть змогу:

завершити передачу цілісних майнових комплексів закладів професійної (професійно-технічної) освіти з державної в комунальну власність, а також повноважень з управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти на обласний рівень і їх фінансування та/або містам — обласним центрам за їх ініціативи;

розширити автономію закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

забезпечити інклюзивність професійної (професійно-технічної) освіти;

покращити інформаційну, архітектурну та транспортну доступність до освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти для різних категорій здобувачів освіти, зокрема осіб з особливими освітніми потребами, інвалідністю;

створити інформаційну систему управління освітою (EMIS);

розробити і запровадити рамкову методику аналізу регіональних ринків праці з можливістю проведення щороку моніторингу, актуалізації відповідних даних — для планування освітньої діяльності і прогнозування потреб у кадрах за професіями;

підвищити рівень спроможності регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти з формування регіональної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти;

забезпечити розроблення/оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу;

створити єдину освітню платформу для забезпечення дистанційного навчання у сфері професійної (професійно-технічної) освіти з постійним її наповненням курсами та навчальними онлайн-матеріалами за професіями (у тому числі для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами);

залучити перекладачів жестової мови до навчання осіб з інвалідністю із порушенням слуху, інших фахівців для навчання осіб із порушенням зору, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку, а також із різними комбінаціями порушень;

розробити нові/модернізувати наявні програми з підвищення кваліфікації педагогічних працівників на основі національних та міжнародних практик, у тому числі через участь у Програмі ЄС “Еразмус+” та інших міжнародних програмах і проектах;

забезпечити постійний професійний розвиток керівників та інших педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підвищити рівень їх цифрової грамотності;

удосконалити систему стажування педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти на виробництві та у сфері послуг у межах професійної діяльності;

забезпечити навчально-методичний і науково-методичний супровід професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема за участю наукових установ Національної академії педагогічних наук;

забезпечувати виконання закладами професійної (професійно-технічної) освіти державного та регіонального замовлення на підготовку кадрів не менш як на 95 відсотків;

запровадити систему незалежного оцінювання результатів навчання здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти;

забезпечувати працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти не менш як на 80 відсотків;

поширити практику здобуття професійної (професійно-технічної) освіти за дуальною формою;

утворити в кожній області центри професійної досконалості, нові навчально-практичні центри (щороку не менше 30 навчально-практичних центрів за рахунок надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, не менше 3 — за рахунок коштів бізнесу);

удосконалити форми мотивації до роботи наставників на підприємствах, де здобувачі освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти проходять виробниче навчання, виробничу практику чи інші види практичного навчання;

створити комплексну систему проведення інформаційної кампанії щодо переваг професійної (професійно-технічної) освіти серед молоді із забезпеченням принципу гендерної рівності, недискримінації в доступі до здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, у тому числі із залученням бізнесу;

осучаснити механізми професійної орієнтації та професійного консультування;

створити банк даних успішних закладів освіти, кращих практик організації освітнього процесу, зокрема у співпраці з роботодавцями, та кар'єрних досягнень випускників закладів освіти для пропагування переваг професійної (професійно-технічної) освіти;

збільшити чисельність учасників конкурсів фахової майстерності та партнерів їх проведення, у тому числі WorldSkills.

Оцінка стану виконання Програми проводиться МОН у співпраці з науково-дослідними установами, Радою з питань розвитку професійної (професійно-технічної) освіти при Президентові України, Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій,

Координаційною радою з питань впровадження реформи у сфері освіти, Мінекономіки, Мінфіном, Мінрегіоном, Мінсоцполітики, Мінмолодьспортом, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, роботодавцями та їх об'єднаннями, інститутами громадянського суспільства.

У разі потреби щороку може здійснюватися перегляд запланованої діяльності, пошук і впровадження більш ефективних способів розв'язання проблем професійної (професійно-технічної) освіти.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів,
необхідних для виконання Програми

Видатки на виконання Програми будуть здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування їх показників, розміру залученої міжнародної технічної допомоги, зокрема в рамках реалізації проекту ЄС EU4Skills.
